

Створення членами громадянського суспільства своїх організацій (організацій громадянського суспільства, ОГС) — важливий етап розвитку всякої громадянської спільноти. Його часто називають «інституціалізацією» спільноти. Якщо до інституціалізації є просто група людей, то після інституціалізації виникає *інституція*. Яка має власну «інституційну пам'ять» і навіть здатна пережити своїх засновників. Інституціалізація — чудовий спосіб зробити так, щоб із відходом від справ окремих людей спільна справа продовжувала жити.

Тож у всякої активної спільноти однодумців одного дня виникає ідея: а чи не створити нам свою організацію? І тоді ж постає питання — а яку саме? Для чого ми «офіційно» об'єднуємося? Для чого створюємо та реєструємо організацію? І чи треба її реєструвати взагалі? Як її утримувати? Які будуть її стосунки з органами державної влади та місцевого самоврядування?

Допитливі йдуть у мережу Інтернет, відкривають законодавство, і... бачать величезну кількість організаційно-правових форм юридичних осіб: об'єднань, спілок, асоціацій, комітетів і фондаций. Яку з них обрати?

Наша перша й основна рекомендація — **дивіться на ОГС як на ваш інструмент, а не як на самоціль**. І підбирайте інструмент відповідно до тих цілей, які ви ставите перед своєю спільнотою. Наприклад, для збору коштів і надання благодійної допомоги ліпше обрати благодійну організацію. А для спільного захисту інтересів — громадське об'єднання.

Тож перше, що треба зробити, це визначитися з *місією* вашої майбутньої організації. Місія організації — це одночасно і мета, якої організація прагне досягти, і її бачення ролі в суспільстві, і об'єднавча ідея членів організації.

Визначаючи місію, подумайте: чим вона відрізняється від місій інших організацій, чи є вона унікальною? Якщо ні — то, може, ліпше об'єднати зусилля з однодумцями в рамках вже існуючої ОГС?

Якщо ви впевнені, що місія вашої майбутньої організації є унікальною (хай не в планетарному масштабі, але хоча би в масштабі вашої громади), то приділіть трохи часу її формулюванню. Зберіться з однодумцями і обговоріть разом бачення роботи організації. І — сформулюйте місію так, щоб її було просто зрозуміти, запам'ятати й вимовити. І річ не лише в тому, що «мету і завдання» організації формально треба буде зазначити в статуті вашої майбутньої ОГС. Але і в тому, щоб всі члени вашої організації добре розуміли самі, заради чого жертвують своїм часом і силами, і могли легко пояснити це іншим. Адже саме з представлення місії організації ви будете починати пошук союзників і партнерів.

Для виваженого вибору організаційно-правової форми організації варто дати відповіді ще на деякі питання.

Яка буде «спрямованість» роботи організації: на задоволення інтересів її членів (як-от у споживчому кооперативі), на турботу про інших (як-от у благодійній організації), чи й на перше й на друге (як-от у профспіках та громадських об'єднаннях)?

Якою буде територія діяльності вашої ОГС: лише ваша територіальна громада, регіон (область чи кілька областей) чи вся Україна? Чи, може, бачите своє місце в міжнародному масштабі?

Як буде фінансуватися організація: за рахунок членських внесків, зовнішніх пожертв чи з інших джерел? І, відповідно, буде членство в організації відкритим (теоретично — всі бажаючі) чи закритим (виключно засновники та ті, кого вони погодилися «прийняти до гурту»)?

З останніх двох питань постає питання управління організацією — яка буде структура органів управління та які будуть їхні повноваження? Чи потрібен орган контролю (ревізійна комісія чи наглядова рада)? Виконавчий орган буде колегіальним (правління) чи одноособовим (директор)?

І, зрештою, чи маєте людські й фінансові ресурси на утримання юридичної особи? Адже деякі ОГС можна створити без статусу юридичної особи та, відповідно, не вести бухобліку, не складати звітності й не витратитися на професійного бухгалтера.

Після того, як ви зі своєю командою проговорите перелічені питання, до вас прийде краще розуміння того, в якій саме формі створити ОГС. А допомогти вам визначитися з вибором допоможе підготовлена нами порівняльна таблиця, що наводиться в додатку до цієї статті. Звісно, ми не могли охопити в ній абсолютно всі організаційно-правові форми, в яких можуть діяти ОГС. Але основні ви там знайдете.

Немає потреби докладно характеризувати кожну форму, що ми наводимо в таблиці — деталі краще почитати у відповідних профільних законах. Але на двох організаційно-правових формах все-таки вважаємо за доцільне зупинитися докладніше. Мова про громадські об'єднання і благодійні організації.

Як свідчить досвід, перша форма, яка спадає на думку активним громадянам, які хочуть створити ОГС, це — громадське об'єднання. Напевне, тому, що про неї багато чули, та ще й можна створити як зі статусом юридичної особи, так і без нього.

Зазвичай громадське об'єднання створюють тоді, коли прагнуть разом обстоювати спільні інтереси. Тож за своєю суттю таке об'єднання є членською організацією з відкритим членством.

Слід розуміти, що таке об'єднання може створюватися як громадська організація або як громадська спілка. Громадська організація об'єднує лише фізичних осіб, а от членами громадської спілки можуть також бути юридичні особи.

Але ж не завжди команда однодумців є численною, і не завжди йдеться про спільний захист інтересів. Часто люди об'єднуються, щоб допомагати іншим. Якщо у вас — невеличка команда, яка об'єдналася не заради себе, а заради інших, то радимо придивитися уважніше до такої організаційно-правової форми як благодійна організація. Благодійна організація так само може бути створена як членська організація, але може бути заснована й однією особою та мати лише одного учасника. Робити членство відкритим чи закритим (обмеженим) — справа засновників благодійної організації, як вирішать, так і буде. Благодійні організації зазвичай створюють тоді, коли планують збирати кошти для подальшого надання допомоги тим чи іншим категоріям громадян або ж різноманітним неприбутковим установам: музеям, притулкам для тварин тощо.

Щодо решти організаційно-правових форм — пропонуємо ознайомитися з загальною характеристикою в нашій таблиці, а з деталями — у профільних законах, які ми спеціально в ній зазначили. Бажаємо вам вдалого вибору та успішної роботи!

	Благодійна організація	Громадська організація	Громадська спілка	Асоціація ОСББ	ОСББ	Орган самоорганізації населення	Споживчий / обслуговуючий кооператив	Виробничий кооператив	Господарська асоціація
Профільний закон	Про благодійну діяльність та благодійні організації	Про громадські об'єднання	Про громадські об'єднання	Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку	Про органи самоорганізації населення	Про кооперацію	Про кооперацію	Стаття 120 Господарського кодексу України
Статус	Юридична особа	Юридична особа / без статусу юрособи	Юридична особа / без статусу юрособи	Юридична особа	Юридична особа	Юридична особа / без статусу юрособи	Юридична особа	Юридична особа	Юридична особа
Спрямованість діяльності	«Назовні»	«Всередину» і «назовні»	«Всередину» і «назовні»	«Всередину»	«Всередину»	«Назовні» (виборний комітет)	«Всередину»	«Всередину» і «назовні»	«Всередину»
Мета, предмет діяльності	Надання благодійної допомоги бенефіціарам	Здійснення та захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів	Здійснення та захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів	Представлення спільних інтересів ОСББ - членів асоціації, управління багатоквартирним і будинками ОСББ - членів асоціації	Управління спільним майном співвласників багатоквартирного будинку, сприяння в реалізації їхніх прав і обов'язків	Створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення, участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території	Задоволення споживчих потреб членів	Спільна виробнича або інша господарська діяльність на засадах трудової участі з метою одержання прибутку	Представництво інтересів учасників, постійна координація господарської діяльності підприємств-учасників
Масштаб діяльності	Від місцевого до міжнародного	Від місцевого до міжнародного	Від місцевого до міжнародного	Місцевий	Місцевий (конкретний будинок чи кілька будинків)	Місцевий (від окремого будинку до району в місті, села, селища)	Критерій не застосовується	Критерій не застосовується	Від місцевого до національного; галузевий вимір
Членство/ участь	Закрите або відкрите, фізичні, юридичні особи	Відкрите, фізичні особи	Відкрите, юридичні, фізичні особи	Закрите, юридичні особи-ОСББ	Автоматична участь у силу закону, юридичні та фізичні особи, держава і територіальні громади - співвласники багатоквартирного будинку	Виборний представницький комітет (включає представників від громади, а не всю громаду)	Закрите або відкрите, фізичні, юридичні особи	Закрите або відкрите, фізичні особи	Закрите або відкрите, юридичні особи-підприємства
Основне джерело доходів	Пожертви благодійників	Внески членів	Внески членів	Внески членів	Внески членів	Кошти місцевого бюджету	Внески членів	Прибуток від господарської діяльності	Внески членів
Податковий статус	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Неприбуткова організація*	Не є неприбутковою організацією	Неприбуткова організація*

* За умови виконання вимог Податкового кодексу України